

GYULAI PÁL EGY KIADATLAN CIKKE

A Zilahon megjelent Szilágy c. hetilap, amely az irodalomtörténetben Ady első írásainak publikálása, valamint Ady költői, eszmei fejlődésére gyakorolt jelentős hatása révén vált nevezetessé, 1894. jan. 28-i számának tárca rovatában „Vörösmarty b. Wesselényi Miklósról” címmel rövid cikket közölt Gyulai Páltól. A cikk megírásának előzményeire a Szilágy akkori felelős szerkesztőjének, Petri Mórnak „Diákom, Ady Endre” c. kéziratot visszaemlékezése nyújt fogódzót.¹ Ez utóbbi szerint Gyulai cikkének keletkezése a zilahi lap fennállásának tízéves jubileumával függ össze. A jubileum alkalmából a Szilágy szerkesztői 1893. máj. 7-én terjedelmes ünnepi számot adtak ki, amelybe a lap helyi erőin kívül nem egy országosan ismert költő, író, küldte el írását. A tízéves évforduló messze Zilahon túl is a Szilágyra terelte a figyelmet. A tágabb érdeklődés a lap nívós szerkesztésén túl azzal is magyarázható, hogy a Szilágy addig is több rangos író (pl. Benedek Elek, Gárdonyi Géza, Endrődi Sándor, Palágyi Lajos, Zempléni Árpád stb.) munkáját közölte. A Szilágy ünnepése eltartott egész a következő év elejéig s Gyulai cikke még ez ünnepelés jegyében jelent meg.

Nincs adatunk rá, de bizonyos, hogy Gyulai Petri Mór felkérésére írta meg cikkét. Feltehető, hogy részben a témát is Petri sugallta, aki mint a zilahi Wesselényi Kollégium tanára s mint szerkesztő is egyik buzgó ápolója volt Wesselényi örökségének. A cikk, amely sem a Gyulai írásait tartalmazó régebbi kötetekben, sem a Bisztray Gyula és Komlós Aladár által szerkesztett s Gyulai valamennyi kiadatlan cikkének, tanulmányának közzétételére vállalkozó *Bírdlatok, cikkek, tanulmányok*. Bp. 1961. (Fontes, 5.) c. kötetben nem jelent meg, az irodalomtörténetíró Gyulairól nyújt érdekes adalékok. Maga a cikk tárgyát tekintve már megjelenésekor is csak részben, s kevésbé jelentős részében hozott újat. Legfontosabb, Vörösmarty *Árpád ébredése* c. művével kapcsolatos adata csaknem szószerint található meg Gyulai 1866-ban megjelent Vörösmarty életrajzában (I. 114. l.). Ami a cikket mégis fontossá teszi, az Gyulai vallo-mása irodalomtörténeti tevékenységének egy belső titkáról épp ez adattal kapcsolatban. A cikk szövegét a Szilágy után betűhíven közöljük, csupán a cz-eket helyettesítettük c-vel s a Vörösmarty idézet első kiemelt sorában javítottunk ki egy nyilvánvaló sajtóhibát „fenn” helyett „fenn”-t írva.

Vörösmarty b. Wesselényi Miklósról

Mindenki tudja, hogy Vörösmarty az *Árvízi hajósban* 1838-ban Wesselényit énekelte meg. De azt igen kevesen tudták a maga idejében s most sem sokan tudják, hogy *Árpád ébredésében* néhány sor szintén Wesselényire vonatkozik. Midőn 1863-ban kiadtam Vörösmarty összes műveit, találgattam e sorok vonatkozását s hol Kölcseyre, hol Wesselényire gondoltam; de nem lévén bizonyos benne, az illető kötet² jegyzeteiben a magyarázatot kénytelen voltam mellőzni. Azonban amidőn hozzáfogtam az életrajzhoz s Vörösmarty barátai- és kortársaitól életének némely pontjára fölvilágosítást kértem, Gaál József, a *Peleskei nőtárius* szerzője, megmagyarázta nekem e sorok célzatát, amint azt magától Vörösmartytól hallotta.

Vörösmarty bennök egyenesen Wesselényire céloz, mint a ki a jobbágyok felszabadítása érdekében tartott beszédéért fogságra ítéltetett,³ midőn a sírjából fölkel Árpádnak, a többek között, a következőket mondhatja a költővel:

Oh, fejedelem, mi újra éledünk,
Buzogva küzdünk egy jobb életért,
Nem látva, nem segítve senkitől,
Bár kis sikerrel, még sem csüggedezve;
De hőseink nem vérben fürdenek:
Ölelni készek embertársokat,
És túrni mindent szent hazájokért.
Köztünk is fenn van még Prometheus,

¹ Petri Mór munkája a MTA Könyvtárának Kézirattárában található. Vonatkozó részét közölve I. KOVALOVSKY MIKLÓS: Emlékezések Ady Endréről. I. köt. Bp. 1961. 549.

² Vörösmarty minden munkái. Rendezte és jegyzetekkel kísérte GYULAI PÁL. VII. köt. Pest, 1863. Ráth M. kiad.

³ Wesselényi szóbanforgó beszéde 1834. dec. 9-én a szatmári megyegyűlésen hangzott el. Az örök-váltságot, a jobbágyok felszabadítását sürgető szenvedélyes hangú beszédért a királyi tábla hütlenségi pert indított Wesselényi ellen. A négy évig elhúzódó per, amelynek fő célja Wesselényi politikai félreállítására volt, a királyi tábla 1839. febr. 1-i, s a hétszemélyes tábla febr. 9-i jóváhagyó ítéletével zárult. Az ítélet három évi börtönt szabott ki.

*Kinek szívét az üldözö kajánság
Kányái marják, mert szelíd vala
Embernek nézni embertársait;
S ő óriási fájdalomban is
Oly törhetetlen most, mint valaha.*

Vörösmarty kiváló tisztelettel és szíves barátsággal viseltetett Wesselényi iránt, a kívül a harmincas évek elején Bártfay estélyein ismerkedett meg.⁴ Meg is látogatta őt Zsibón 1845-ben, Deák Ferenc társaságában.⁵ Valahányszor Wesselényi Pesten mulatott, mindig híven fölkeresték egymást. Egyszer a negyvenes években – a mint Deák beszélte nekem – ő és Vörösmarty meglátogatták Pesten Wesselényit, de nem találták otthon. „Ha hazajő a báró – mondá Deák a Wesselényi komornyikjának – adja tudtára, hogy kereste Deák és Vörösmarty”. Midőn Wesselényi haza jött, a komornyik elmondja, hogy kereste a bárót Deák és Zöld Marci. „Zöld Marci, ki lehet az?” Deák világosította föl másnap Wesselényit, hogy nem Zöld, hanem Vörös Marcival (Vörösmartyval) kereste.

Bocsánat, hogy a kegyeletes emlék mellett e tréfát is megújítom. Deáknak kedvenc adomája volt.

Buda-Pest, 1894. jan. 21.

Gyulai Pál

Ficzay Dénes

ADALÉK PAPP DÁNIEL IRODALMI KÍSÉRLETEIHEZ

Véletlen folytán, egy tanítványom révén, érdekes folyóirathoz jutottam.

A tipikusan múlt századi önképzőköri folyóirat, a szegedi piarista főgimnáziumban szerkesztett *Tanulók lapja. Szépirodalmi ifjúsági folyóirat. Szerkesztette: Vass Géza főgymn. 7. oszt. tanuló. Szeged Nyomt. Beck A. könyomdájában. 1884.*

A litografált lapnak 1884. január 1-től június 15-ig 24 száma jelent meg. Szerkesztője, Vass Géza – később aradi vasúti tisztviselő és lapszerkesztő* írta „autográph alá”. A „Főtisztelendő Cserép Sándor tanár úr” vezette önképzőkör hírei mellett, a szokványos századvégi „zsengéket” közli. Van diákmunkatársa Szabadkáról, Zentáról, Újverbászról és Pécsről. Érdekes szerb népdalfordítást is közöl Jeftics Boldizsár tanulótlól. (Címe: *A Tisza partján*. Radicevits B. után, 28. l.)

Az 1884. április 13-i, 15. számban (120–121. l.) közli *Papp Dániel (Zombor) Új szerelem* c. következő versét:

Már oszlik a téli lehellet a földről,
Elhordja a tájról a lágy kikelet,
Már ébred a szívem a bús szerelemből,
Ébreszti egy enyhe sugár idebent.
Dermesztve syréni szem néma fagyától
Volt keblem, amíg havazott odakint,
Most, hogy tavasz árja kibontja a bimbót,
Nyíljál te szívem szerelemre megint!...

Még látom a büszke tekintetet arcán
És azt a hideg kacagást ajakán,
Amint kinevette az esdve könyörgőt,
Látom, de nem érzem a tompa hatást...
Mert most nekem egy kicsi angyali lett

⁴ Bártfay László (1797–1858) a reformkorban ismert tudós, ügyvéd, irodalmi szervező. A kor majd minden jelentős írójával szoros barátságot tartott. Pesti lakásán rendezett estélyei a haladó politikusok, írók kedvelt találkozóhelye. Bártfay estélyeiről Vörösmarty életrajzában Gyulai részletesen ír. I. Pest, 1866. évi kiad. 113–114.

⁵ E látogatásról Gyulai Vörösmarty életrajzában 1879-ben megjelent 2. javított kiadásában is beszámol. I. 142. Az első kiadásban e rész még nem szerepel.

* Vass Géza (1866–1910) előbb az Arad és Vidéke munkatársa (1889-től), majd az Aradi Közlöny elölös szerkesztője. L. Függetlenség (Arad) 1910. VIII. 9.